

DOI: 10.7251/GFP1303047J

UDC: 343.232(497.11)

Originalni naučni rad

Datum prijema rada:
14. maj 2013.

Datum prihvatanja
rada:
10. jun 2013.

Prekršajna odgovornost u pravu Republike Srbije

Prof. dr **Dragan
Jovašević**
redovni profesor,
Pravni fakultet
Univerziteta u Nišu

Apstrakt: Kao posebna grana kaznenog prava, prekršajno pravo Republike Srbije sadrži niz specifičnih i originalnih rešenja u pogledu pojmovnog određenja prekršaja i prekršajne odgovornosti. To je i logično jer se na strani učinioa prekršaja mogu naći različite kazne- gori je lica : maloletno lice, punoletno lice, odgovorno lice u pravnom licu i preduzetnik

– koji odgovaraju shodno načelima subjektivne kaznene odgovornosti i pravno lice koje odgovara za učinjeni prekršaj na bazi objektivne odgovornosti. Upravo u ovom radu će biti razmotreni i analizirani brojni pojmovi vezani za pojam, elemente, vrste, ulogu i karakteristike prekršajne odgovornosti, odnosno za osnove is- ključenje odgovornosti u zakonom predviđenim slučajevima.

Ključne reči: zakon, prekršaj, učinilac, sud, odgovornost, sankcija

---

POJAM I ELEMENTI PREKRŠAJNE ODGOVORNOSTI

Budući da je učinilac prekršaja svojom radnjom prouzrokovao posledicu u spoljnom svetu koja je zakonom ili drugim propisom određena kao prekršaj, to država- društvo preko organa za vođenje prekršajnog postupka prema takvom licu treba da izrekne prekršajne sankcije. No, da bi se ove sankcije kao mere društvenog reagovanja

prema učiniocima kažnjivih, protivpravnih radnji mogle preduzeti, potrebno je utvrditi prekršajnu odgovornost učinilaca takvih delikata. Prema tome, za primenu prekršajnih sankcija, u prvom redu, kazni neophodno je da, pored postojanja prekršaja postoji i prekršajna odgovornost učinioaca dela¹.

Iz ovoga proizlazi da je postojanje prekršajne odgovornosti nužan uslov za kažnjavanje učinioaca prekršaja (član 17. ZOP). Ovako shvaćena prekršajna odgovornost predstavlja osnov za primenu sankcija samo prema fizičkom licu (uključujući odgovorno lice u pravnom licu i preduzetnika) kao učiniocu prekršaja budući da pravno lice kao učinilac prekršaja odgovara na osnovu objektivne odgovornosti (na bazi prouzrokovanja posledice do koje je došlo radnjom ili propuštanjem dužnog nadzora od strane organa upravljanja ili odgovornog lica ili radnjom drugom lica koje je bilo ovlašćeno da postupa u ime pravnog lica)². Prekršajna odgovornost³ predstavlja skup subjektivnih uslova kojima se označava psihičko stanje učinioaca i njegov odnos prema učinjenom prekršaju. Ona se označava kao skup "subjektivnih uslova koji karakterišu učinioaca prekršaja kao uračunljivog i krivog (vinog) učinioaca" (član 17. ZOP). Dakle, to je genusni pojam koji označava uračunljivost i krivicu u svom jedinstvu. Iz ovako određenog pojma proizlazi da je prekršajna odgovornost subjektivna, psihička kategorija koja je vezana za ličnost učinioaca prekršaja. Ona se sastoji iz dva elementa. To su: 1) uračunljivost i 2) krivica (vinost) koja se izražava u umišljaju i nehatu.

Uračunljivost⁴ označava postojanje takvih psihičkih svojstava kod učinioaca prekršaja koji ga čine sposobnim da shvati značaj svoga dela i da upravlja svojim postupcima. Krivica (vinost) označava postojanje određenog odnosa učinioaca prema svom delu kao svom ostvarenju (član 18. ZOP)⁵. I uračunljivost i krivica se mogu stepenovati, tj. može postojati veći ili manji stepen uračunljivosti, kao i veći ili manji stepen krivice zavisno od stepena i intenziteta ispoljavanja subjektivnih, psihičkih svojstava (svesti i volje) učinioaca u konkretnom slučaju. To znači, da je i prekršajna odgovornost podložna stepenovanju. Ta činjenica je veoma značajna, jer stepen odgovornosti učinioaca, utiče na odmeravanje kazne učiniocu konkretnog prekršaja. I konačno, prekršajna odgovornost učinioaca se utvrđuje prema vremenu izvršenja prekršaja. To znači, da i uračunljivost i krivica moraju postojati u momentu izvršenja prekršaja i u odnosu na konkretno učinjeno delo.

KARAKTERISTIKE PREKRŠAJNE ODGOVORNOSTI

Osnovni elemenat prekršajne odgovornosti za fizičko lice jeste uračunljivost (član 18. ZOP). Ona predstavlja skup intelektualnih i voljnih elemenata koji čine čoveka sposobnim da misli, rasuđuje i odlučuje o svojim postupcima i da njima

¹ D. Jovašević, Prekršaji kojima se povređuju savezni propisi, Beograd, 2000. godine, str. 5-9.

² T. Kostić, Odgovornost za prekršaje u oblasti radnih odnosa, Radni odnosi i samoupravljanje, Beograd, broj 9/1996. godine, str. 30-46.

³ D. Jovašević, Prekršajno pravo, Niš, 2012. godine, str. 56-68.

⁴ D. Jovašević, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2010. godine, str. 135-139.

⁵ Neki autori smatraju da krivica označava dvostruki odnos u krivičnom pravu i to: prvo, psihički odnos učinioaca prema delu i drugo, odnos društva prema tom licu zbog učinjenog dela. (Z. Stojanović, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2000. godine, str. 164).

upravlja. Ona se sastoji iz dve grupe sposobnosti. To su⁶: 1) intelektualne i 2) voljne sposobnosti (moć). Intelektualna sposobnost se sastoji u mogućnosti primanja utisaka o sebi i svetu oko sebe, njihovom sređivanju, oblikovanju i zadržavanju, te u mogućnosti pravilnog odvijanja procesa mišljenja, tj. rasuđivanja i zaključivanja. Drugim rečima, intelektualna sposobnost predstavlja sposobnost čoveka da ima svest o onome što se dešava u njemu i oko njega, kao i o svojim postupcima u tom zbi- vanju. Intelektualne sposobnosti sa aspekta uračunljivosti znače sposobnost uč- nioca prekršaja da shvati značaj svoga dela, da ima predstavu o njemu kao društveno štetnom i nedozvoljenom aktu koji on ostvaruje svojom radnjom. To znači da on može da ima svest o radnji, posledici i uzročnoj vezi između radnje i posledice, odnosno o drugim obeležjima prekršaja. Voljne (voluntarističke) sposobnosti se sastoje u mo- gućnosti da se savladaju spoljne i unutrašnje prepreke i da se odluka izvrši predu- zimanjem ili propuštanjem određene radnje u smislu shvatanja njenog značaja. Takva mogućnost da čovek natera sebe da preduzme ili propusti izvršenje određene radnje, odnosno dela, predstavlja sposobnost upravljanja svojim postupcima⁷.

U članu 18. ZOP ne određuje se pojam uračunljivosti, već pojam neuračunljivo- sti koja se definiše kao nemogućnost shvatanja značaja svoga dela ili nemogućnost upravljanja svojim postupcima usled postojanja trajnog ili privremenog duševnog oboljenja, druge teže duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja. Ne- uračunljivost se sastoji iz tri elementa. To su⁸: 1) nedostatak intelektualne moći (nemogućnost shvatanja značaja svoga dela), 2) nedostatak voluntarističke moći (ne- mogućnost upravljanja svojim postupcima) i 3) uševna poremećenost koja se može ispoljiti kao : a) trajna ili privremena duševna bolest, b) druga teža duševna poremećenost ili v) zaostao duševni razvoj.

Pod duševnom poremećenošću koja dovodi do neuračunljivosti se podrazumeva stanje usled koga je došlo do narušavanja normalnog odvijanja psihičkih procesa kod učinioca prekršaja tako da on usled toga nije u mogućnosti da pravilno rasuđuje i od- lučuje. Duševne poremećenosti mogu biti nasledene, urođene ili stečene. Nasleđe- ne duševne poremećenosti su one koje su imali roditelji ili preci učinioca dela. Urođene duševne poremećenosti su pak one koje su nastale kod ploda za vreme in- trauterinog života usled povreda, toksikacije i oboljenja mozga ili endokrinih žlezdi. Stečene duševne poremećenosti su one koje su nastale za vreme porođaja i posle rođenja u toku života. Uzroci duševnih poremećaja mogu da budu organske i psihološko-socijalne prirode. Naše prekršajno pravo poznaje tri oblika duševne poremećenosti koji dovode do neuračunljivosti. To su: 1) duševne bolesti (trajne ili privremene), 2) druge teže duševne poremećenosti i 3) zaostali duševni razvoj. No, u psihijatriji postoje različite klasifikacije patoloških stanja koja ulaze u pojam duševne poremećenosti, tako da nema jedinstvene kategorizacije i klasifikacije

⁶ K. Rogić, Zakon o prekršajima SR Srbije sa komentarom, pratećim propisima i obrascima za praktinu primenu, Beograd, 1979. godine, str. 67-81.

⁷ M. Petrović, Uračunljivost kao uslov za krivičnu odgovornost u sudskoj praksi, Branič, Beograd, broj 3/1995. godine, str. 16-19.

⁸ D. Jovašević, Zbirka zakona o prekršajima sa komentarom i praksom, Beograd, 2004. godine, str. 21-23.

koja bi bila opšte prihvaćena. To je i razlog zašto je zakonodavac dao šire pojmove koji označavaju samo opšte vidove ispoljavanja duševne poremećenosti, pružajući time mogućnost da se utvrđivanje konkretnih i specifičnih oblika vrši prema sa- vremenim rezultatima naučnog dostignuća psihijatrije⁹.

Duševne bolesti ili psihoze su oboljenja centralnog nervnog sistema (prven- stveno mozga) koja se ispoljavaju u patološkim oblicima (poremećajima i procesi- ma) većine psihičkih funkcija. Duševne bolesti predstavljaju organsko naruša- vanje strukture centralnog nervnog sistema, pre svega narušavanje strukture mozga (posebno kore velikog mozga) koji predstavlja materijalnu osnovu celokupnog psi- hološkog života čoveka. S obzirom na vremensko trajanje, duševne bolesti se dele na: a) trajne i b) privremene. Pod trajnim duševnim bolestima podrazumeva se du- govremena psihička bolest, koja se spontano ne može isceliti i koja uprkos lečenja savremenim medicinskim terapijskim metodama, ostaje neizlečiva (shizofre- nija, epilepsija, progresivna paraliza, paranoja). Pod privremenim duševnim bo- lestima podrazumeva se psihičko oboljenje kraćeg (privremenog ili periodičnog) trajanja, koje može spontano prestati ili se pak može savremenim medicinskim lečenjem prekratiti ili zalečiti. To su oboljenja koja dovode do kraćeg bolovanja posle čega dolazi do zalečenja. S obzirom na uzrok, duševne bolesti se dele na: a) egzogene i b) endogene. Egzogene su duševne bolesti koje izazivaju spoljni fakto- ri, koji dakle spolja deluju na organizam i čije se dejstvo može utvrditi pa se za njih kaže da su organski uslovljena (npr.traumatske psihoze posle povrede mozga, progresivna paraliza, epilepsija). Endogene duševne bolesti su one koje izazivaju unutrašnji uzroci kao što su : paranoja, shizofrenija, manično-depresivna psiho- za ili ciklotimija

Druga teža duševna poremećenost označava poremećenje većine psihičkih funkcija razuma u većem obimu - stepenu ili dužem trajanju, koje traje dok postoji dejstvo endogenog prouzrokača tog poremećaja ili pak traje dotle dok se ne prekrati medicinskom pomoći. Takođe privremenu duševnu poremećenost mogu izazvati još i afektivna stanja jakog intenziteta koja nisu patološkog karaktera, ali koja su u stanju da potpuno prekinu psihičke procese, tj. da dovedu do šoka. I na kraju, zaostalost duševnog razvoja ili oligofrenija predstavlja psihičku ne- razvijenost koja je prouzrokovana zakržljalošću centralnog nervnog sistema (pr- venstveno mozga i čula), nenormalnošću endokrinih žlezda ili neživljenjem u socijalnoj sredini. U zaostalost duševnog razvoja spadaju: idiotizam, imbecili- tet i debilnost (cerebralne oligofrenije), zatim kretenizam i infantilnost (en- dokrine oligofrenije) i dr. Zaostalost duševnog razvoja je uglavnom patološkog karaktera. Uzroci ovog stanja mogu biti brojni i različiti. Neki od njih se javljaju za vreme začeća, drugi za vreme trudnoće, a treći za vreme porođaja i posle porođaja u toku prvih godina razvoja deteta.

⁹ Vidi: V. Hudolin, Psihijatrijsko psihološki leksikon, Zagreb, 1968. godine; S. Stojiljković, Psihijatrija sa medicinskom psihologijom, Beograd, 1968. godine; B. Kapamadžija, Sudska psihijatrija, Novi Sad, 1974. godine; B. Krstić, Sudska psihijatrija, Gornji Milanovac, 1980. godine; D. Jeftić, Sudska psihopatologija, Beograd, 1960. godine; Z. Čirić, Osnovi sudske psihijatrije, Niš, 2004. godine.

Kada se utvrdi da je neko lice duševno poremećeno, to ne znači da je ono istovremeno i neuračunljivo. Duševna poremećenost ne dovodi automatski do neuračunljivosti. Da bi takvo lice bilo i neuračunljivo, potrebno je da se ustanovi da je ono usled duševne poremećenosti bilo u nemogućnosti da rasuđuje ili odlučuje. Prema tome ako je duševno poremećeno lice (tj. lice koje je trajno ili privremeno duševno bolesno, privremeno duševno poremećeno ili zaostalog duševnog razvoja) bilo usled te poremećenosti u nemogućnosti da rasuđuje ili odlučuje, onda je ono neuračunljivo (član 18. stav 1. ZOP). Nemogućnost rasuđivanja učinioca prekršaja znači nemogućnost shvatanja značaja svoga dela, a nemogućnost odlučivanja, njegovu nemogućnost upravljanja svojim postupcima prema sadržaju svesti. Nemogućnost shvatanja značaja svoga dela označava intelektualnu nemoć jednog lica da shvati: a) stvarni (realni) i b) društveni značaj dela. To znači da učinilac prekršaja u vreme preduzimanja radnje nije bio u mogućnosti da shvati radnju i posledicu dela, kao i i sve okolnosti koje čine obeležje bića tog dela. Nemogućnost shvatanja društvenog značaja dela znači da ne postoji mogućnost takvog lica da shvati da je njegovo delo asocijalno, tj. štetno i opasno za društvo. Mogućnost odlučivanja predstavlja moć upravljanja svojim postupcima saglasno sadržaju svesti. To znači da je mogućnost odlučivanja vezana za mogućnost rasuđivanja. Zapravo, mogućnost odlučivanja se izražava u preduzimanju voljne radnje. To je složen proces koji se sastoji u sposobnosti da se savladaju unutrašnje i spoljne teškoće i prepreke. Prema tome, voljna radnja se sastoji iz dva stadijuma: a) pripremnog stadijuma koji se sastoji iz prethodne svesti o cilju i misaone akcije (prosudiavanja različitih mogućnosti, odabiranja motiva, pravca, puta i načina delovanja itd.) i b) završnog stadijuma koji predstavlja izvršenje donete odluke.

Neuračunljivost¹⁰ se utvrđuje u prekršajnom postupku uz pomoć veštaka lekara-psihijatarata koji daju nalaz o postojanju stanja duševne poremećenosti i mišljenje o mogućnosti, odnosno nemogućnosti rasuđivanja i odlučivanja. Na osnovu nalaza i mišljenja od strane veštaka - lekara psihijatra, prekršajni sud ili drugi organ za vođenje prekršajnog postupka donosi konačnu odluku o neuračunljivosti, smanjenoj uračunljivosti ili uračunljivosti učinioca prekršaja.

No, moguće je da usled nekog od stanja duševne poremećenosti mogućnost za rasuđivanje i odlučivanje ne budu isključeni u potpunosti, već samo delimično, u većoj ili manjoj meri. Tada postoji smanjena uračunljivost¹¹. Dakle, smanjena uračunljivost je bitno smanjena sposobnost učinioca prekršaja da rasuđuje ili odlučuje o svojim postupcima usled postojanja nekog od stanja duševne poremećenosti: a) trajne ili privremene duševne bolesti, b) privremene duševne poremećenosti ili v) zaostalog duševnog razvoja. Naime, između duševnog zdravlja, na kome se bazira uračunljivost i duševne poremećenosti koja dovodi do neuračunljivosti, postoje brojna prelazna stanja koja dovode do toga da učinilac nije ni uračunljiv, ni neuračunljiv.

To ograničenje uračunljivosti, koje se istovremeno pojavljuje i kao ograničenje neuračunljivosti, i koje se po svom obliku i intenzitetu može javiti u različitim

¹⁰ P. Dimitrijević, D. Jovašević, Prekršajno pravo, Beograd, 2005. godine, str. 89-94.

¹¹ M. Jelačić, Prekršajno pravo – teorija i praksa, Beograd, 2004. godine, str. 104-105.

stepenima naziva se smanjena uračunljivost¹². Smanjenu uračunljivost prouzrokuju ista stanja duševne poremećenosti koja inače prouzrokuju i neuračunljivost. Ha- ime, ne postoje posebna duševna stanja koja bi bila specifična za smanjenu ura- čunljivost. Prema tome, da li će postojati neuračunljivost ili bitno smanjena uračunljivost pri postojanju stanja duševne poremećenosti (trajne ili privremene- ne duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zaostalog duševnog razvoja) zavisi od snage dejstva ovih stanja na moć rasuđivanja i odlučivanja. Kao uzroci smanjene uračunljivosti najčešće se smatraju: psihopatije, alkoholizam, narkomanija, neuroze, poremećaji u oblasti volje, osećanja, nagona (posebno seksu- alnih) i afekata, te neka fiziološka stanja kao što su: staračka senilnost, zat- vorska psihoza, trudnoća, porođaj, klimakterijum i sl¹³.

Pravilno je da učinilac nije prekršajno odgovoran ako je u vreme preduzi- manja radnje izvršenja prekršaja bio neuračunljiv. Od ovog pravila postoji izu- zetak kada se učinilac sam stavi u stanje neuračunljivosti. pa izvrši prekršaj. U takvom slučaju učinilac je odgovoran iako je delo izvršio u neuračunljivom stanju pod uslovom da se sam stavio u takvo stanje upotrebom alkohola ili omamljujućih sredstava (opojnih droga) ako je u vreme dovođenja u takvo stanje njegovo delo bilo obuhvaćeno umišljajem ili nehatom (član 18. stav 2. ZOP). Taj izuzetak se naziva skrivljena neuračunljivost ili *actiones liberae in causa*. Izraz *actiones liberae in causa* označava radnju koja je slobodna u odluci, ali ne i u izvršenju¹⁴. Za postojanje skrivljene neuračunljivosti potrebno je ispunjenje sledećih uslova: 1) da se lice upotrebom alkohola ili omamljujućih sredstava samo stavlja u stanje privremene neuračunljivosti, 2) da je u vreme stavljanja u stanje privremene neuračunljivosti uračunljivo, tj. sposobno da shvati značaj svoga dela ili da upravlja svojim pos- tupcima, 3) da je y stanju privremene neuračunljivosti lice izvršilo prekršaj činjenjem ili nečinjenjem sa umišljajnm ili iz nehata i 4) da između radnje, kojom se lice stavlja u privremeno neuračunljivo stanje i posledice ostvarenog prekršaja postoji uzročni odnos. Ali ovaj institut ne postoji ako je lice bilo neuračunljivo u vreme upotrebe opojnih sredstava, tj. opijanja ili kada je u opijeno stanje došlo pod dejstvom prinude, obmane ili neotklonjive zablude. Takođe nema skrivljene ne- uračunljivosti kada lice upotrebi veoma malu količinu alkohola od koje se ne bi mogao niko opiti ako usled toga dođe do patološkog pijanstva zbog postojanja nekog organskog poremećaja (npr. poremećaja metabolizma) čega ono nije svesno¹⁵.

Uračunljivost kod učinioca mora da postoji u vreme kada se on upotrebom al- kohola ili omamljujućih sredstava (hipnozom, autosugestijom i sl.) stavlja u pri- vremeno neuračunljivo stanje. On mora da bude sposoban da shvati da se upotrebom ovih sredstava može opiti i da u takvom stanju može izvršiti prekršaj, pa da

¹² D. Jovašević, Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije, Beograd, 2002. godine, str. 49-55; P. Kobe Lj. Bavcon, Kazenski zakonik z pojasnili in sudno prakso, Ljubljana, 1970. godine, str. 8.

¹³ M. Jović, Kriminalna ličnost (da li se rađa ili postaje), Leskovac, 1998. godine, str. 235-267.

¹⁴ Đ. Dorđević, Prekršajno pravo, Beograd, 2004. godine, str. 58.

¹⁵ Lj. Jovanović, Krivičnopravni tretman delikvenata alkoholičara u savremenom zakonodavstvu, 13. maj, Beograd, broj 12/1965. godine, str. 1033-1044; D. Jovašević, Narkomanija kao socijalno patološka pojava i njen kriminogeni značaj, Beograd, 1985. godine (magistarski rad, neobjavljen).

odluči hoće li da upotrebi takva sredstva ili ne. Tako krivica za učinjeno delo postoji ako kod njega postoji umišljaj ili nehat u odnosu na posledicu koja je pro- uzrokovana u opijenom stanju. To znači da odgovornost učinioca prekršaja postoji kako za umišljajno, tako i za nehatno skrivljenu neuračunljivost s tim što se za umišljajnu odgovara uvek, a za nehatnu samo kada zakon ili drugi propis određuju odgovornost i za nehat. No, upotrebom alkohola, droga ili na drugi način učinilac može sebe da dovede ne u stanje neuračunljivosti, već u stanje bitno smanjene uračunljivosti. To je slučaj skrivljene bitno smanjene neuračunljivosti.

KRIVICA

Krivica ili vinost je psihički odnos učinioca prema prekršaju kao svom delu. Taj psihički odnos se izražava u postojanju svesti o radnji, posledici, uzročnom odnosu između radnje i nastupele posledice, te svesti o svim okolnostima učinjenog prekršaja, kao i u postojanju htenja ili pristajanja na proizvedenu posledicu. Ova- ko shvaćen pojam krivice predstavlja subjektivni element prekršaja. Ona je dakle, spona koja povezuje učiniočevu psihološku ličnost sa prekršajnim delom kao objektivnom pojavom koja je izražena u spoljnom svetu¹⁶. Krivica (vinost) je nužna pretpostavka za postojanje prekršajne odgovornosti fizičkog lica, odgovornog lica u pravnom licu i preduzetnika kao učinioca prekršaja i njihove kažnjivosti. Naime, da bi učinilac prekršaja mogao biti kažnjen za to delo, on mora da ima određeni psihički odnos prema delu kao svom ostvarenju. Ako takvog odnosa nema, onda nema ni njegove odgovornosti, pa stoga ni kažnjivosti. Krivica je, dakle, sadržina subjektivne prekršajne odgovornosti. Da li postoji krivica (ispoljena u obliku umišljaja ili nehata) kao određeni psihički odnos prema određenom prekršaju ili ne, mora se utvrditi u prekršajnom postupku na bazi svih izvedenih dokaza¹⁷.

Krivica učinioca prekršaja može postojati tek ako je on uračunljiv. Bez uračunljivosti nema krivice, ali to ne znači da svaki uračunljiv učinilac prekršaja mora biti istovremeno i krivac tj. da ima određeni odnos, određen psihološki stav prema svom delu kao objektivnom činu realizovanom u spoljnom svetu. Uračunljivost kao osnov krivice znači samo da je učinilac sposoban da ima određeni odnos prema svom delu, ali da li ga je on stvarno i imao, mora biti u svakom konkretnom slučaju utvrđeno od strane organa za vođenje prekršajnog postupka. Tek kada ovaj organ utvrdi postojanje krivice kod učinioca za izvršeno delo, može mu izreći kaznu predviđenu za to delo u zakonu ili drugom propisu¹⁸. Za prekršajnu odgovornost dovoljno je postojanje samo nehata učinioca, ako propisom o prekršaju nije određeno da će se kazniti samo ako je delo učinjeno sa umišljajem (član 19. stav

2. ZOP). To znači da je krivica pretpostavka prekršajne odgovornosti. Krivica se može javiti u dva oblika i to kao: a) umišljaj i b) nehat. Ona je uslov za primenu kazne prema fizičkom licu kao učiniocu prekršaja. Krivica se utvrđuje u prekršajnom postupku na bazi svih izvedenih dokaza. Načelo utvrđivanja krivice, kao

¹⁶ No, u teoriji postoje i takva shvatanja prema kojima krivica ili vinost predstavlja dvostruki odnos. To je prvo, psihički odnos učinioca prema svom delu i drugo, to je odnos društva prema učiniocu zbog učinjenog dela. (Z. Stojanović, Krivično pravo, Opšti deo, op. cit. str. 164).

¹⁷ B. Zucon, Privredni prestupi i prekršaji – zbirka propisa, Zagreb, 1981. godine, str. 23-31.

¹⁸ S. Frank, Kazneno pravo, Zagreb, 1950. godine, str. 30.

uslova za primenu kazne, je od velikog značaja za efikasnu zaštitu ljudskih prava i sloboda, kao i za ostvarivanje principa pravičnosti kažnjavanja.

Krivicu predstavlja psihički odnos učinioca prema svom delu. To je, zapravo, stav psihičke ličnosti čoveka prema delu kao svom ostvarenju u okviru koga se nalaze: svest, volja, osećanja, afekti, nagoni, pobude itd. Svi ti psihički procesi čine sadržinu krivice, a među njima najveći značaj imaju svest i volja. Svest i volja su osnovni elementi čovekovog ponašanja i kroz njih se najjasnije odražava odnos ličnosti prema svom ponašanju i rezultatu toga ponašanja. Stoga su oni osnovni elementi krivice. Zavisno od obima i stepena ispoljavanja svesti i volje u konkretnom slučaju zavisi i oblik krivice.

1. Umišljaj

Umišljaj (*dolus*) je svesno i voljno ostvarenje prekršaja. To je najizrazitiji i najviši oblik krivice kroz koji se najpotpunije izražava psihički odnos učinioca prema delu kao svom ostvarenju, njegov stav prema posledici kao promeni na objektu napada koju je on prouzrokovao ili doprineo njenom prouzrokovanju¹⁹. Prekršaj je učinjen sa umišljajem kad je učinilac bio svestan svog dela i hteo njegov izvršenje ili kad je bio svestan da usled njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posledica, pa je pristao na njeno nastupanje (član 19. stav 4. ZOP). Iz zakonskog pojma umišljaja proizilazi razlikovanje dve vrste umišljaja. To su: a) direktni i b) eventualni umišljaj.

Direktni umišljaj (*dolus directus*) postoji kad je učinilac bio svestan svoga dela i hteo njegovo izvršenje. Da bi postojao direktni umišljaj neophodno je da kod učinioca postoje: a) svest o delu i b) htenje dela, tj. da postoje i intelektualni i voluntaristički elementi u odnosu na izvršeno delo. Svest o delu znači da učinilac ima znanje, odnosno predstavu o radnji i posledici u prirodnom smislu, o uzročnoj vezi između njih, o objektu i drugim okolnostima koje čine obeležja bića prekršaja kao što su: mesto, vreme, način i sredstva izvršenja. Dakle, svest o delu treba da sadrži svest o svim stvarnim okolnostima koje čine obeležja prekršaja. Ukoliko učinilac dela nije bio svestan neke stvarne okolnosti koja predstavlja obeležje prekršaja, onda kod njega ne postoji umišljaj u odnosu na to delo. U stvarne okolnosti spadaju, ne samo fizičke, već i pravne činjenice ukoliko predstavljaju obeležja bića određenog prekršaja. Htenje dela postoji kad je učinilac hteo nastupanje predviđene posledice dela, odnosno kada je učinilac preduzeo radnju izvršenja (u smislu činjenja ili nečinjenja) sa ciljem da ostvari posledicu na objektu napada koja predstavlja obeležje bića prekršaja. Učinilac takođe pri ovom obliku umišljaja hoće nastupanje i one posledicu koja treba da posluži kao sredstvo za ostvarenje glavne posledice tzv. prethodnu posledicu. Takođe htenje učinioca obuhvata i onu posledicu koja nužno nastaje uz glavnu posledicu na koju je usmerena radnja. Voljni element pretpostavlja donošenje prethodne odluke učinioca da preduzme radnju kojom će ostvariti posledicu prekršaja.

¹⁹ R. Lange, Strafrecht, Berlin, 1956. godine, str. 180.

Eventualni umišljaj (*dolus eventualis*) postoji kada je učinilac bio svestan da usled svog činjenja, odnosno nečinjenja može nastupiti zabranjena posledica, pa je pristao na njeno nastupanje. Za razliku od direktnog umišljaja, ovde su elementi svesti i volje slabije izraženi. I ova se vrsta umišljaja sastoji iz dva elementa. To su: a) svest o mogućnosti nastupanja posledice i b) pristajanje na posledicu. Svest o mogućnosti nastupanja posledice postoji kada učinilac predviđa da iz njegove radnje može da nastupi zabranjena posledica. Dakle, ovde ne postoji u pogledu posledice sigurnost i izvesnost, već samo mogućnost njenog nastupanja. Svest o mogućnosti nastupanja posledice treba da obuhvati sve stvarne okolnosti koje čine obeležja bića prekršaja tako da u pogledu sadržine svesti nema razlike između direktnog i eventualnog umišljaja, već se ona ogleda u intenzitetu i stepenu volje. Postojanje svesti o mogućnosti nastupanja posledice znači da učinilac prekršaja ne predviđa posledicu svoga dela kao nešto sigurno i neminovno, pa ni kao izvesno, već samo kao nešto što je u izgledu, što je prisutno kao opasnost. Najčešće do eventualnog umišljaja dolazi zbog nedostataka u uzročnom odnosu između preduzete radnje i posledice čije se nastupanje predviđa tako da se ne vidi sigurno nastupanje posledice, već se samo pretpostavlja njeno nastupanje.

Za razliku od direktnog umišljaja gde je voljni element izražen u htenju predviđene posledice, kod eventualnog umišljaja on je izražen u pristajanju na njeno nastupanje. Pristajanje znači saglašavanje učinioca sa mogućim nastupanjem posledice koja se neposredno ne želi. Drugim rečima, posledica koja se predviđa kao moguća, priznaje se kao svoja saglašavanjem sa njenim nastupanjem. Kod eventualnog umišljaja radnja se preduzima sa ciljem da se ostvari neka druga posledica, a ne ova na koju se pristaje. Cilj radnje je, neki drugi rezultat, neka druga posledica uz koju ova ide kao mogući nuzproizvod, kao rizik visokog stepena sa kojim se učinioc miri kako bi ostvario ciljano i željenu posledicu. Prema tome, pristanak ovde znači prihvatanje rizika, mirenje sa nastankom neželjene posledice.

2. Nehat

Nehat (*culpa*) je drugi blaži oblik krivice gde je psihički odnos učinioca prema delu izražen u prouzrokovanju posledice koja se nije htela. To je nevoljno ostvarenje prekršaja. Psihološki odnos učinioca ispoljava se samo kroz jednu komponentu, kroz svest o mogućnosti nastanka neželjene posledice ili u mogućnosti postojanja svesti. Kada je psihološka komponenta izražena samo u mogućnosti postojanja svesti, koje stvarno u momentu preduzimanja radnje nije bilo u odnosu na posledicu, potrebna je i socijalno-etička komponenta izražena u postojanju dužnosti da se posledica predvidi. Nepredviđanje zabranjene posledice koja se mogla predvideti znači da nije bilo dužne pažnje koju pravni poredak traži od svakog građanina kao prosečnog čoveka. Kod određivanja nehata polazi se od činjenice da kod učinioca mora postojati određeni psihički odnos prema delu izražen ili u svesti o mogućnosti nastupanja posledice ili u dužnosti i mogućnosti da se posledica predvidi. Tako je prekršaj učinjen iz nehata kad je učinilac bio svestan da usled njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posledica, ali je olako držao da će je moći sprečiti ili da ona neće nastupiti ili kad nije bio

svestan mogućnosti nastupanja zabranjene posledice, iako je prema okolnostima i svojim ličnim svojstvima bio dužan i mogao biti svestan te mogućnosti (član 19. stav 3. ZOP). Iz zakonske definicije proizilazi da postoje dve vrste nehata. To su:

1) svesni i 2) nesvesni nehat.

Svesni nehat (*luxuria*) postoji kada je učinilac bio svestan da zabranjena posledica može nastupiti, ali je olako držao da ona neće nastupiti ili da će je moći otkloniti²⁰. Ovaj nehat čine dva elementa. To su: a) svest o mogućnosti nastupanja posledice i b) verovanje (olako držanje) da ona ipak neće nastupiti ili da će njeno nastupanje sam učinilac moći da spreči. Prvi element je pozitivno određen - postojanje svesti o mogućnosti nastupanja posledice, a drugi negativno - nevoljnost njenog nastupanja. Svest kod svesnog nehata obuhvata sve elemente dela koje obuhvata i svest kod eventualnog umišljaja. Nepostojanje voljnog elementa kod svesnog nehata ukazuje na razliku između nehata i eventualnog umišljaja²¹. Kod eventualnog umišljaja učinilac dela ne želi posledicu, ali pristaje na njeno nastupanje, dok kod svesnog nehata, on ne pristaje na njeno nastupanje, već samo olako drži (veruje) da ona neće nastupiti ili da će je on sam moći otkloniti, tj. sprečiti njeno nastupanje. A utvrđivanje činjenice da li postoji pristajanje na posledicu ili ne, odnosno razgraničenje između eventualnog umišljaja i svesnog nehata, vrši se po Frankovoj formuli, prema kojoj, eventualni umišljaj postoji onda kada se učinilac ne bi uzdržao od izvršenja dela i onda da je bio siguran u momentu izvršenja radnje da će do posledice sigurno doći. Suprotno ovome, svesni nehat postoji onda kada sud na bazi svih okolnosti konkretnog slučaja utvrdi da bi se učinilac uzdržao od izvršenja radnje da je bio siguran da će posledica nastupiti i da on neće biti u stanju da spreči njeno nastupanje²².

Svesni nehat se može javiti u dva oblika. To su: 1) samopouzdanje i 2) pouzdanje. Kod samopouzdanja učinilac prekršaja predviđa mogućnost nastupanja posledice iz radnje koju preduzima, ali veruje da će je on sam, svojim naporom i svojom sposobnošću, umešnošću otkloniti, odnosno sprečiti njeno nastupanje. On je spreman na zalaganje i veruje u svoju sposobnost da će izbeći predviđenu posledicu, pa preduzima radnju, ali ne uspeva da spreči posledicu, tako da ona nastaje i pored njegovog napora. Učinilac dela ovde precenjuje svoje sposobnosti, nemajući potpunu predstavu o jačini kauzalnog dejstva preduzete radnje u sklopu drugih objektivnih okolnosti. Dakle, kod samopouzdanja dolazi do ostvarenja dela zbog precenivanja sposobnosti učinioca i njegovog napora i njihovog dejstva u odnosu na dejstvo radnje u sklopu iznenadno nastalih okolnosti koje se pridružuju radnji. Pouzdanje postoji onda kada učinilac predviđajući mogućnost posledice olako drži da ona neće nastupiti usled dejstva neke stvarne okolnosti. Olako držanje da posledica neće nastupiti, učinilac zasniva, dakle, na stvarnim okolnostima, ali čije je dejstvo pogrešno procenio. Kod ovog svesnog nehata učinilac nema nameru da on

²⁰ M. Babović, *Nehat u krivičnom pravu*, Beograd, 1985. godine, str. 82.

²¹ Lj. Jovanović, *Granice između eventualnog umišljaja i svesnog nehata*, Zbornik radova Policijske akademije, Beograd, broj 1/ 1995. godine, str. 7-19.

²² M. Singer, *Prilog problemu razgraničenja eventualnog umišljaja od svjesnog nehata*, Naša zakoniosť, Zagreb, broj 1-2/1960. godine, str. 11-19.

sam nešto preduzme u cilju sprečavanja posledice koju predviđa, već se nada da će neki spoljni, postojeći, ali nesiguran činilac sprečiti njeno nastupanje.

Nesvesni nehat (*negligentia*)²³ ili nemar, nepažnja postoji kada učinilac nije bio svestan mogućnosti nastupanja zabranjene posledice, iako je prema okolnostima i svojim ličnim svojstvima bio dužan i mogao biti svestan te mogućnosti. I ovde postoje dva elementa, od kojih je jedan negativno, a drugi pozitivno određen. Prvi elemenat je nepostojanje svesti kod učinioca u odnosu na posledicu. On dakle, nije imao predstavu o mogućnosti nastupanja posledice, tj. predstavu da iz radnje koju preduzima može da proizade zabranjena posledica. Logično je da, pošto ne postoji svesni elemenat, kod takvog lica ne može postojati ni voljni elemenat. Drugi elemenat nesvesnog nehata, koji je pozitivno određen, sastoji se u činjenici da je učinilac dela prema postojećim okolnostima i svojim ličnim svojstvima bio dužan i mogao biti svestan mogućnosti nastupanja zabranjene posledice. Ta činjenica o dužnosti i mogućnosti da se bude svestan, tj. da se ima predstava o mogućnosti prouzrokovanja zabranjene posledice proizlazi iz stvarnih okolnosti života i ličnih sposobnosti učinioca. To znači da dužnost da se bude svestan mogućnosti nastupanja posledice mora biti cenjena na osnovu stvarnih okolnosti dela, koje su postojale u momentu preduzimanja radnje izvršenja, tj. na osnovu objektivnog kriterijuma, dok se mogućnost predviđanja ceni na osnovu ličnih sposobnosti učinioca, tj. na osnovu subjektivnog kriterijuma.

POSEBNI OBLICI PREKRŠAJNE ODGOVORNOSTI

U prekršajnom pravu kao aktivni subjekt (učinilac) prekršaja javlja se ne samo fizičko lice, već i pravno lice. Fizičko lice kao i odgovorno lice u pravnom licu, odnosno preduzetnik odgovaraju na načelima subjektivne prekršajne odgovornosti u čijoj se osnovi nalaze uračunljivost i krivica (vinost). Naravno pri tome na strani fizičkog lica treba praviti razliku između maloletnih i punoletnih učinilaca prekršaja. Maloletni učinioci prekršaja su lica uzrasta od 14 do 18 godina u vreme izvršenja prekršaja. Prema njima se izriču specifične vrste maloletničkih prekršajnih sankcija – vaspitne mere za čiju primenu se uopšte ne traži postojanje prekršajne odgovornosti. To znači da su uračunljivost i krivica (vinost) osnovi za utvrđivanje prekršajne odgovornosti samo za punoletna fizička lica kao učinioce prekršaja.

Prekršajna odgovornost odgovornog lica u pravnom licu postoji samo kada je to izričito propisano zakonom ili drugim propisom kojim je određen prekršaj. U tom slučaju ono odgovara samo ako je do izvršenja prekršaja došlo njegovom radnjom (činjenja ili nječinja) odnosno njegovim propuštanjem (član 17.) U takvom slučaju za učinjeni prekršaj zakon predviđa prekršajnu odgovornost odgovornog lica. To je lice kome su u pravnom licu povereni određeni poslovi koji se odnose na upravljanje, poslovanje ili proces rada, kao i lice koje u državnom organu ili organu teritorijalne autonomije ili jedinice lokalne samouprave vrši određene dužnosti (član 26. ZOP). Odgovornog ovog lica ne prestaje zato što mu

²³ J. Kloter, T. Edvard, Criminal law, Cincinnati, 1998. godine, str. 35-41.

je prestao radni odnos u pravnom licu, državnom organu ili organu lokalne samo- uprave, niti zato što je nastala nemogućnost kažnjavanja pravnog lica usled nje- govog prestanka²⁴. I preduzetnik je prekršajno odgovaran samo u slučajevima kada je propisom kojim jeodređen prekršaj to izričito predviđeno. U osnovi njegove prekršajne odgovornosti takođe se nalaze uračunljivost i krivica .

Konačno, veliki broj prekršaja i savremenom kaznenom pravu mogu biti izvr- šeni od strane pravnog lica. Pravno lice je odgovorno za prekršaj samo u slučaju da je do izvršenja prekršaja došlo radnjom ili propuštanjem dužnog nadzora od strane organa upravljanja ili odgovornog lica u tom pravnom licu, odnosno radnjom drugog lica koje je bilo ovlašćeno da postupa u ime tog pravnog lica (član 17. stav

4. ZOP). Štaviše zakon je izričito predvideo i prekršajnu odgovornost pravnog lica koje se nalazi pod stečajem bez obzira da li je prekršaj izvršen pre otvaranja ili u toku prekršajnog postupka. No, u tom slučaju se pravnom licu kao učiniocu prekršaja ne može izreći kazna, već samo zaštitna mera oduzimanja predmeta, od- nosno mera oduzimanja imovinske koristi koja je pribavljena prekršajem²⁵.

Za prekršaj prema našem prekršajnom pravu odgovara ne samo domaće, već i strano pravno lice (odnosno njegovo odgovorno lice) ako drugačije propisom o prekršaju nije određeno. Naime, strano pravno lice odgovara za učinjeni prekr- šaj ako su ispunjena dva uslova (član 27. ZOP): 1) da je prekršaj učinjen na terito- riji Republike Srbije i 2) da strano pravno lice ima predstavništvo u Republici Srbiji. Prekršajno pravo, dakle, ne pravi razliku u pogledu pravnih lica koja mogu biti odgovorna za učinjeni prekršaj. No, od ovog pravila postoji jedan izuze- tak. Naime, Republika Srbija, državni organi, organi teritorijalne autonomije, grad i jedinice lokalne smaouprave ne mogu biti odgovorni za prekršaj (član 17. stav 5. ZOP). To znači da ova pravna lica niukom slučaju ne mogu da prekršajno odgovaraju, ali od te odgovornosti nisu izuzeta njihova odgovorna lica.

OSNOVI ISKLJUČENJA PREKRŠAJNE ODGOVORNOSTI

Krivica čini sadržinu prekršajne odgovornosti, tako da okolnosti koje is- ključuju postojanje krivice, istovremeno isključuju i postojanje odgovornosti. U našem krivičnom pravu postoji više osnova koji isključuju prekršajnu odgovor- nost ne dirajući pri tome u izvršeno prekršajno delo. To su: 1) stvarna zabluda, 2) pravna zabluda i 3) naređenje pretpostavljenog. Pri tome i neuračunljivost is- ključuje prekršajnu odgovornost jer neposredovanje sposobnosti za rasuđivanje ili sposobnosti za odlučivnje usled nekog od zakonom predviđenih stanja duševne po- remećenosti, isključuje osnov (bazu) za postojanje krivice.

1. Stvarna zabluda

Zabluda (*error*) je postojanje pogrešne ili nepostpune predstave o nekoj okol-

²⁴ I. Bukljaš, Krivična dela, privredni prestupi i prekršaji u privredi, Zagreb, 1962. godine, str. 12-14.

²⁵ M. Jelačić, Ž. Vuletić, Carinski privredni prestupi i prekršaji kao oblik ugrožavanja privrednog sistema, Nauka, bezbednost, policija, Beograd, broj 1/1999. godine, str. 115-145.

nosti²⁶. Zabluda može postojati u odnosu na stvarne ili pravne okolnosti, pa se razlikuju: 1) stvarna i 2) pravna zabluda.

Stvarna zabluda (*error facti*) je zabluda u pogledu neke stvarne okolnosti prekršaja. Stvarne okolnosti prekršaja mogu se odnositi na elemente dela ili na neke druge stvarne činjenice, koje ne predstavljaju njegove elemente, ali koje imaju određeni pravni značaj za izvršenje dela (član 20. ZOP). S obzirom na to, stvarna zabluda se može pojaviti u dva vida. To su: 1) stvarna zabluda u užem smislu i 2) stvarna zabluda u širem smislu. Stvarna zabluda u užem smislu je zabluda o okolnostima koje predstavljaju elemente bića (zakonsko obeležje) prekršaja, dok je stvarna zabluda u širem smislu (zabluda o osnovima opravdanja dela) zabluda o stvarnim okolnostima koje ne predstavljaju elemente bića prekršaja. Ona postoji onda kada je učinilac bio svestan svih obeležja prekršaja, ali imao je pogrešnu predstavu o postojanju neke stvarne okolnosti koja bi, kada bi zaista postojala činila delo dozvoljenim²⁷. Prema zakonu nije kriv učinilac koji je u vreme izvršenja prekršaja bio u stvarnoj zabludi, odnosno kada je pogrešno smatrao da postoje okolnosti prema kojima bi da su one stvarno postojale njegova radnja bila dozvoljena.

Stvarna zabluda se dalje može podeliti na: 1) otklonjivu i 2) neotklonjivu zabludu. Otklonjiva zabluda postoji kada je učinilac imao pogrešnu predstavu o obeležjima prekršaja ili o okolnostima koje isključuju protivpravnost dela, iako je bio dužan i mogao imati pravilnu predstavu o tim okolnostima. Ako je učinilac bio dužan da ima pravilnu predstavu o stvarnim okolnostima dela i ako je prema svojim ličnim svojstvima mogao da ima takvu predstavu, a on je međutim nije imao, onda je on bio u zabludi iz nehata. Neotklonjiva zabluda postoji kada učinilac nije bio dužan, niti mogao da ima pravilnu predstavu o stvarnim okolnostima dela. Ovde postoji zabluda koja je nastala sticajem okolnosti (slučajem), a ne usled nehata samog učinioca.

Posebni slučajevi stvarne zablude su poznati u pravnoj teoriji. To su: 1) zabluda o predmetu, 2) zabluda o ličnosti i 3) zabluda o uzročnoj vezi ili promašeni udarac. Zabluda o predmetu (*error in objecto*) postoji kada učinilac pogrešno misli da vrši prekršaj prema jednom predmetu, a vrši ga u stvari prema drugom predmetu. Ova zabluda je bez značaja za postojanje prekršajne odgovornosti samo kad je svojstvo predmeta element bića konkretnog prekršaja. Zabluda o ličnosti (*error in persona*) postoji kada učinilac pogrešno smatra da vrši prekršaj prema jednom licu, a u stvari vrši ga prema drugom licu. I ova zabluda je bez značaja za postojanje prekršajne odgovornosti, sem kad je svojstvo pasivnog subjekta element bića prekršaja. Promašeni udarac (*aberratio ictus* ili zabluda o uzročnoj vezi) postoji kada učinilac, preduzme izvršenje prekršaja prema jednom predmetu, odnosno licu, ali zbog dejstva izvesnih okolnosti, posledica se ostvari na drugom predmetu, odnosno licu.

²⁶ D. Jovašević, Leksikon krivičnog prava, Beograd, 2011. godine, str. 619-620.

²⁷ V. Stanojević, Problemi obezbeđenja vladavine prava u mandatnom prekršajnom postupku, Poslovnja ekonomija, Novi Sad, broj 2/2010. godine, str. 355-364.

2. Pravna zabluda

Pravna zabluda je zabluda o zabranjenosti dela. Zabranjenost dela znači da je ono zabranjeno normama pozitivnog prava. Zabranjenost dela ima širi karakter od određenosti dela u propisu. Tako shvaćena pravna zabluda predstavlja pogrešnu predstavu o pravnom značaju dela (član 21. ZOP). Tako nepoznavanje propisa kojim je prekršaj predviđen ne isključuje prekršajnu odgovornost učinioca. No, učinilac prekršaja koji iz opavdanih razloga nije znao da je njegova radnja zabranjena, može se blaže kazniti. To je, dakle, slučaj sa opravdanom (neotklonjivom) pravnom zabludom. Za razliku od stvarne zablude gde učinilac dela nije svestan neke stvarne okolnosti koja čini obeležje bića prekršaja, kod pravne zablude učinilac je svestan svih okolnosti dela koje preduzima, ali nije svestan da je to delo propisano kao prekršaj²⁸. U slučaju stvarne zablude učinilac ne zna šta radi, a u slučaju pravne zablude on zna šta radi, ali ne zna da je to što radi zabranjeno.

Pravna zabluda postoji u nekoliko slučajeva: 1) kada učinilac nije svestan da je delo koje je učinio određeno u propisu kao prekršaj, 2) kada učinilac nije svestan da je delo koje je učinio protivpravno, 3) kada učinilac pogrešno smatra da neka okolnost koja nije element bića prekršaja, isključuje protivpravnost dela, 4) kada učinilac ne zna normu koja upotpunjuje blanketno biće prekršaja i 5) kada učinilac dela pogrešno smatra da neka postojeća okolnost koja je obeležje bića prekršaja čini delo dozvoljenim usled malog značaja dela. Savremeno zakonodavstvo²⁹ usvaja shvatanje prema kome pravna zabluda ne isključuje krivicu, ali može da bude osnov za blaže kažnjavanje učinioca prekršaja koji iz opravdanih razloga nije znao da je njegovo delo zabranjeno. To znači da je pravna zabluda fakultativni osnov za ublažavanje kazne. Ali, da bi ona to bila, potrebno je da se učinilac prekršaja nalazio u pravnoj zabludi iz opravdanih razloga. To znači da postoje dve vrste pravne zablude. To su: a) otklonjiva i b) neotklonjiva zabluda.

Otklonjiva pravna zabluda postoji kada je učinilac bio dužan i morao znati da je delo koje namerava da izvrši zabranjeno. U stvari, ono što se ovde mora praktično utvrđivati nije dužnost, jer ona uvek postoji, već mogućnost učinioca da zna za zabranjenost, tj. u kojoj je meri on mogao u konkretnim uslovima da zna da je preduzimanje takve delatnosti zabranjeno pravnim propisima. Ako se ustanovi da je učinilac mogao da zna za pravnu zabranjenost da je bio zainteresovaniji, da je hteo da se raspita, onda je on u zabludi iz neopravdanih razloga. Neotklonjiva pravna zabluda postoji kada učinilac dela nije mogao da zna da je delo koje je učinio zabranjeno određenim pravnim propisima. Razume se, da ne može biti reči o neotklonjivoj pravnoj zabludi ako se radi o postupcima koji su protivni opštim interesima ili opštem shvatanju ljudi, odnosno sredine u kojoj učinilac živi. Međutim, ako se radi o postupcima o kojima ne postoji opštepoznat negativan stav, a oni su ipak zabranjeni nekim tek donetim ili skoro donetim propisima,

²⁸ Lj. Mitrović, Prekršajno pravo, Međunarodno udruženje naučnih radnika – AIS – Banja Luka, Banja Luka, 2011. godine, str. 69-70.

²⁹ M. Cremona, Criminal Law, London, Macmillan Education, 1989. godine, str. 219-223.

tada postoji neotklonjiva pravna zabluda ili opravdana pravna zabluda³⁰. Procenu da li je učinilac bio u pravnoj zabludi iz opravdanih ili neopravdanih razloga vrši organ za vođenje prekršajnog postupka u svakom konkretnom slučaju uzimajući u obzir sve okolnosti pod kojima je učinilac živeo, okolnosti pod kojima je iz- vršio delo, kao i njegova lična svojstva. To znači da se ocena o opravdanosti ili neopravdanosti postojanja pravne zablude daje na osnovu objektivno-subjektivnog kriterijuma. Primenom ovog kriterijuma može se doći do zaključka da isto lice može biti u pravnoj zabludi iz opravdanih razloga u pogledu jednog dela, a da to ne bude u pogledu drugog dela ili da u odnosu na izvršioca postoji, ali ne i u odnosu na saučesnika.

3. Naređenje pretpostavljenog

Zakon je kao poseban osnov isključenja prekršajne odgovornosti izričito predvideo i naređenje pretpostavljenog (član 26. stav 3. ZOP). Naime, ako se kao učinilac prekršaja javi odgovorno lice u pravnom licu (domaćem ili stranom) koje je radnju izvršenja prekršaja preduzelo postupajući na osnovu naređenja drugog odgovornog lica ili organa upravljanja (dakle pretpostavljenog lica po pravilima službe), isključena je njegova odgovornost za učinjeno prekršajno delo kojim se prouzrokovana posledica u spoljnom svetu³¹.

Za isključenje prekršajne odgovornosti u ovom slučaju potrebno je ispunjenje više uslova. To su: 1) da je prekršaj ostvaren radnjom odgovornog lica u pravnom licu, 2) da je odgovorno lice postupalo na osnovu naređenja (naloga sadržanog u naređenju) koje je izdalo drugo odgovorno lice ili organ upravljanja i 3) da je odgovorno lice preduzelo sve radnje koje je na osnovu zakona, drugog propisa ili opšteg akta bilo dužno da preduzme da bi sprečilo izvršenje prekršaja, pa i pored toga dođe do nastupanja posledice.

ZAKLJUČAK

Kao posebna, pa i najbrojnija vrsta javnopravnih delikata javlja se prekršajno pravo. Novi Zakon o prekršajima Republike Srbije je uspostavio precizna pravila o postojanju prekršaja, o karakteristikama odgovornosti njihovih učinilaca i na kraju sistem prekršajnih sankcija. Dva su oblika prekršajne odgovornosti zavisno od svojstva njegovog učinioca. Pri tome se razlikuju dve vrste odgovornosti: a) odgovornost pravnog lica koja je objektivnog karaktera i b) subjektivna odgovornost za fizičko (maloletno i punoletno) lice, odgovorno lice u pravnom licu i preduzetnici. Pri tome se kao poseban oblik prekršajne odgovornosti javlja u slučaju saučesništva – učešća dva ili više lica u cilju prouzrokovanja zabranjene posledice.

Budući da je učinilac prekršaja svojom radnjom prouzrokovao posledicu u spoljnom svetu koja je zakonom ili drugim propisom određena kao prekršaj, to društvo preko organa za vođenje prekršajnog postupka prema takvom licu treba

³⁰ D. Jovašević, O pravnoj zabludi u krivičnom pravu, Glasnik AK Vojvodine, Novi Sad, broj 9/1997. godine, str. 311-327.

³¹ T. Delibašić, Carinski prekršaji sa posebnim osvrtom na odgovornost pravnih lica, Pravni život, Beograd, broj 10/2008. godine, str. 777-788.

da izrekne prekršajne sankcije. No, da bi se ove sankcije kao mere društvenog reago- vanja prema učiniocima kažnjivih, protivpravnih radnji mogle preduzeti, potreb- no je utvrditi prekršajnu odgovornost učinilaca takvih delikata. Prema tome, za primenu prekršajnih sankcija, u prvom redu, kazni neophodno je da, pored postojanja prekršaja postoji i prekršajna odgovornost učinioca dela.

Iz ovoga proizlazi da je postojanje prekršajne odgovornosti nužan uslov za kažnjavanje učinioca prekršaja (član 17. ZOP). Ovako shvaćena prekršajna odgvoor- nost predstavlja osnov za primenu sankcija samo prema fizičkom licu (uključujući odgovorno lice u pravnom licu i preduzetnika) kao učiniocu prekršaja budući da pravno lice kao učinilac prekršaja odgovara na osnovu objektivne odgovornosti (na bazi prouzrokovanja posledice do koje je došlo radnjom ili propuštanjem dužnog nadzora od strane organa upravljanja ili odgovornog lica ili radnjom drugom lica koje je bilo ovlašćeno da postupa u ime pravnog lica).

LITERATURA

- Babović, M., *Nehat u krivičnom pravu*, Beograd, 1985.
- Bukljaš, I., *Krivična dela, privredni prestupi i prekršaji u privredi*, Zagreb, 1962.
- Dimitrijević, P., Jovašević, D., *Prekršajno pravo*, Beograd, 2004.
- Dorđević, Đ., *Prekršajno pravo*, Beograd, 2004.
- Zucon, B., *Privredni prestupi i prekršaji – zbirka propisa*, Zagreb, 1981.
- Jelačić, M., *Prekršajno pravo – teorija i praksa*, Beograd, 2004.
- Jeftić, D., *Sudska psihopatologija*, Beograd, 1960.
- Jovašević, D., *Zakon o prekršajima kojima se povređuju savezni propisi*, Beograd, 2000.
- Jovašević, D., *Komentar Krivičnog zakona SR Jugoslavije*, Beograd, 2002.
- Jovašević, D., *Zbirka zakona o prekršajima sa komentarom i praksom*, Beograd, 2004.
- Jovašević, D., *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 2012.
- Jovašević, D., *Leksikon krivičnog prava*, Beograd, 2011.
- Jovašević, D., *Prekršajno pravo*, Niš, 2012.
- Jović, M., *Kriminalna ličnost (da li se rađa ili postaje)*, Leskovac, 1998.
- Kapamadžija, B., *Sudska psihijatrija*, Novi Sad, 1974.
- Kloter, J., Edvard, T., *Criminal law*, Cincinnati, 1998.
- Kobe, P., Bavcon, Lj., *Kazenski zakonik z pojasnili in sudno prakso*, Ljubljana, 1970.
- Krstić, B., *Sudska psihijatrija*, Gornji Milanovac, 1980.
- Lange, R., *Strafgesetzbuch*, Berlin, 1956.
- Mitrović, Lj., *Prekršajno pravo*, Banja Luka, 2011.
- Rogić, K., *Zakon o prekršajima SR Srbije sa komentarom, pratećim propisima i obrascima za praktinu primenu*, Beograd, 1979.
- Stojanović, Z., *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 2000.
- Stojiljković, S., *Psihijatrija sa medicinskom psihologijom*, Beograd, 1968.
- Čirić, Z., *Osnovi sudske psihijatrije*, Niš, 2004.
- Frank, S., *Kazmeno pravo*, Zagreb, 1950.
- Hudolin, V., *Psihijatrijsko psihološki leksikon*, Zagreb, 1968.
- Cremona, M., *Criminal Law*, London, Macmillan Education, 1989.

Dragan Jovašević

Law Faculty University of Nis

Tort Liability Law of Serbian

Abstract: As a particular branch of penal law, administrative law of the Republic of Serbia comprises a series of specific and original solutions regarding the definitions of administrative offences and responsibility for administrative offences. This seems logical because administrative offences may be committed by various categories of offenders: juveniles, adults, responsible persons in legal persons and entrepreneurs, who are responsible in accordance with the principles of personal responsibility, but also by a legal person, liability of which is based upon objective responsibility. Numerous terms related to the definition, elements, types, roles and characteristics of responsibility for administrative offences, as well as for the grounds that exclude this type of responsibility in cases prescribed by the law, will be discussed and analyzed in this paper.

Key words: code, administrative offence, perpetrator, court, responsibility, sanction

---